XIII. ХРОНІКА.

I. *Археологічна робота Музею 1926—27 р.* головною магістраллю йшла планомірно, погоджена з Всеукр. Археологічним Комітетом при УАН.

Уліті р. 1926 проведено археологічні розшуки в лівобережжі долішньої течії р. Орчика, правого допливу р. Орелі, на Червоноградщині [1]).

Узято на облік й нанесено на карту до 70-ти монументальних пам'яток — могил та майданів і 7 дюнних стацій в окол. с. с. Орчикової Чернещини (2), Руновщини (3), Руського Орчика (2). Сконстатовано загрозливе становище могил, розорюваних, розкопуваних, усяково використовуваних за-для потреб господарчих. Виявлено кілька могильних знахідок: глиняні посудинки брондзової доби й інші, що „ніби говорять за новий пункт і нову одмінність культури, звязаної з Північним Кавказом“ [2]). Недалеко (до 5 клм.) місце знаходу останніх, у березі річки (с. Ор-Чернещина) здибано (А. Кирса) асиметрійний боклаг із одним боком рівним, одним півсферичним (горло й ручки відбито), зроблений на колі з червонястої в міцному гарті глини з домішкою шамоту. 2r. дискового боку — 0,19 м. H циліндруватого ободу — 0,09 м. H півсферичного боку — 0,05 м., грубінь ободу в перекрої дірки горла — 0,025 м.

Дюнні становища, на знаходи загалом небагаті й типологічною своєю вдачею мішані, подали певні речові ознаки перебування людности в долішній Орчанщині за брондзової доби (кремінне знаряддя, фрагм. кам'яних та кістяних виробів, глиняна ложечка-тиглик (?), кераміка „скорчених кістяків“), що її культурні залишки й становлять загальне тло стацийного інвентаря з незначними слідами так передущої, як і пізніших діб (фрагм. амфор та глянцьованого посуду, залізні речі — ніж, рибальські гачки, то-що).

У звязку з наслідками попередніх розшуків, у-осени року 1926 коштом Полтавського ОВК та Музею, під проводом М. Я. Рудинського, одбулися розкопи в с. Климівці, Карлівського району, на Орчику. Розкопано частиною — в умовах залюдненої місцини — 3 могили. Виявлено в них 15 поховань, грунтових і насипових. 13 із-межи їх належаться „скорченим кістякам“, частиною фарбованим, різних орієнтацій, на спині,

---

[1]) Тимчасову взяли участь у розшуках учитель Й. Г. Солодовник (Ор-Чернещина) та лікар Ів. О. Жорноклюв (Руновщина).

[2]) Михайло Рудинський. Археологічні збірки Полтавського Музею, ст. 38 і таб. III, мал. 8, II; ст. 52—54 і таб. VI, мал. 17—19.

на правому й лівому боці; одно — впускне — належиться „культурі, звязаній із Північним Кавказом". Інвентар перших — кремінні, кам'яні, кістяні вироби, глиняний, ямних, зрубних, а найбільше насипових типів посуд, червоне красило, крейда, вугілля. Під кістяками траплялись останки дерев'яного застилу.

Виїмкове своїм інвентарем є грунтове поховання (жіноче) з червоно пофарбованим кістяком, орієнтованим на південь-схід; при ньому гостроденний горщик, суспіль вимережаний зубчасто-лінійною ялинкою та кістяне ожерелля з дудчастих пронизок, карбованих спіралевою різьбою, намистин-перемичок межи них та звірячих зубів — підвісок і шпилькуватої підвіски (?) з діркою в голівці, — що її стовбур окрито геометрійною (ромбічною) різьбою.

Впускне поховання, колективне (жінка з підлітком), із випростаними на спині кістяками, орієнтованими на південь, появило типовий, хоч із місцевим колоритом, „пізньо-аланський" (?) комплекс речей: узькогорлий глечик із крученою ручкою та кухоль, ізроблені на ганчарному крузі, сіро-лискучі зокола; глечик горщикуватий, примітивний; фрагм. металевого люстерка (?), намисто карніолеве, смальтове, скляне; останки залізної речі (ножа?). Подання за розкопи: Михайло Рудинський. Досліди на Полтавщині,— зміщене в „Короткому звідомленні ВУАК'у за р. 1926", ст. 144 — 150.

Опріч цих головних робіт, уліті р. 1926 проведено: 1) Збіранку археоматеріялів на „Білій Горі" Коломацькій під Полтавою (екскурсії Музею, М. М. Бужинського, Ю. З. Жилка). 2) Обслідування могили з околицею над Коломаковим плесом у хут. Мізинах, Черкасівської с.-р., Рунівського р. в звязку з приставкою до Музею (від П. Мізина) слоїкуватої посудинки типу насипових поховань „скорчених кістяків", вираної на тій могилі (звідомлення ВУАК'ові).

З надбань Музею за р. 1926 визначаються: 1) Невеличка збірка кремінних знарядь із Брусіянської станції (від О. Ф. Петренка, заходом М. Ів. Гавриленка). 2) Кам'яні глянцьовані: топір-молот, обушкова половинка топірця-молотка, пиріжкувата терка-верхняк, то-що, знайдені при меліораційних роботах на могилі „Гриневій" у окол. с. Ковалівки, Шишацького р. (сповістив гр. Безвіконний). 3) Глиняний кухлик бронзової доби з р. Ворскла в окол. м. Кобеляк, одзначений у М. Я. Рудинського, ст. 38 і таб. III, мал. 23. 4) Череватий глек із ручкою, що від неї, в місцях примазки до тулуба, виходять дві пари дугастих пругів, ізроблений без круга з глини, в якій є домішка шамоту; знайдений у р. Пслі в окол. с. Омельника на Кремінчужчині. 5) Залізний кгинджал скитського типу із провалля в с. Шенгеріївці, Грунського р. (од Рай-статистика гр. Бобка). 6) Пісківцеві круглясті терки-верхняки й пращовики, фрагм. простого й глянцьованого посуду, пряслиці з попелищ між х.х. Цокурівкою та Степанівкою, В.-Рудчанської с.-р., Диканського р. (Розшуки В. А. Грінченка). 7) Фрагм. посуду Кантамирівського типу

з окол. хут. Колодязів, В.-Рудчанської с.-р., Диканського р. (розшуки В. А. Грінченка). 8) 2 кам'яні баби з Диканського маєтку Кочубеїв.

Уліті р. 1927, спевняючи далі план дослідів у Заворсклянщині зроблено розшуки в поріччі Берестови, другого допливу р. Орелі, на Червоноградщині [1]). Виявлено 3 гурти пам'яток: а) дюнні стації, в) лугова стація, с) могили й майдани. Перші за свій осередок мають у середньому поріччі „Московську Гору", „Дуброву" теж, Берестянську (окол. с. Берестянки), в куті між долинами Берестови та її правого допливу, р. Берестовеньки; в пониззі — „Шевчишину могилу" — пісковий одвершок лівобічного надлуччя, в окол. с. Зачепилівки, між гирлами Берестови та її лівого допливу, р. Вошивої. Лугова стація — пісочано мулистий, задернований горбок „могила Самійленкова" (розкопана кладошукачами), оташована на лівобічному острові в окол. с. Обазівки. Могили (до 50) й майдани (2) згуртовано, переважно, в лівому надлуччі й на луках пониззя, в окол. с. Зачепилівки. В інвентарі дюнних стацій: поклад кремінних конкрецій („Московська Гора"); кремінний утиляж мікролітичного загалом взірця — нуклеї, відтискачі, ножуваті відщепки, скребачки, проколки й вістря, вістря на стрілки й списики, різак, геометрійні кремінці (обмаль); велика брила кварцитуватої (?) породи („Московська Гора"); покидь виробництва з місцевого матеріялу — пісківцю; кам'яні вироби — великі жорна-спідняки, терки-верхняки, товкачик (курант?), точила, пращовики, молоткуватий кругляк із жолобом навколо замісць свердлини, фр. глянцьованих топірців-молотків; мідяні шила; брондзові стрілки; залізні: ніж, рибальський гак, вістря на стрілу, то-що; фрагм. глиняного посуду, що його техніка, форми й орнаментація видають приналежність до культур брондзової доби з її заключними, вірніш — переходовими фазами до ранньої залізної доби, за яку виразно промовляють фрагм. амфор. Лугова стація появила матеріяли загалом подібні до дюнних — кремінне знаряддя, кам'яні й кістяні (гладильце) вироби, кераміку „скорчених кістяків" із невеликою домішкою тубільних і довізних форм ранньо-залізної доби (фр. дірчасто-вінцевого з ліпленими оздобами посуду й амфор.). Випадкові могильні знахідки подають кераміку виключно „скорчених кістяків" із основних поховань і речі В.-Салтівського загалом типу з видимо впущених поховань: червоний широкогорлий глек із крученою ручкою, Н—0,29 м., знайдений при випростаному кістяку в могилі над „Сірим Лиманом" Орільським; фрагм. сірої з полиском посудинки, оперезаної по шийці й плечах заглибленими посмужками; фрагм. біло-кам'яної півсферичної чаші з напівциліндровим носиком і слідами поземної ручки край вінець проти нього. Е—0,105 м. грубінь краю — 0,01 м.; фрагм. металевого люстерка (?), — всі знайдені

---

[1]) У розшуках тимчасову взяли участь зав. Червоноградського Музею Г. І. Нікіфоров, учителі: П. І. Бойко (Ольховий-ріг), С. Д. Похно й М. Ів. Песиголовець (Зачепилівка).

при двох випростаних кістяках, впущених в могилу бронздової, — як знати з кераміки,— доби на глинищі в с. Зачепилівці. Останні знахідки начеб-то відзначають новий етап на шляху од Ворсклянських (Мачуських) „аланідів“ (?) через Орчанських (Климівських) до Донецьких (В.-Салтівських, то-що).

Другою плановою роботою уліті р. 1927 були попередні розшуки, проведені в звязку з монографічним обслідуванням Опішнянського району [1]). Розшуки охопили Ворсклове поріччя в межах району. Наслідком їх викрито дві дюнні стації, одну неолітичну з типовим череп'ям та кремінним утиляжем в лівобережжі („Чернецькі бугри“ проти с. Глинського), одну бронздової доби в правобережжі („Пристань“ Яблушнянська близько Опішнянського „Городища“); ця подала кераміку „скорчених кістяків“, кремінне знаряддя та покидь кременицевого виробництва, уламки кам'яних глянцьованих виробів, бронздовий рибальський гачок якірцем із двома лапками, то-що.

Обслідування нагірнього правобережжя полягало, головним чином, у збіранці під'ємного матеріялу на сімох городищах Опішнянщини [2]).

Призбирані матеріяли, переважно керамічні, розбиваються на 2 одрубні гурти. Перший стосується до культур скито-сарматської доби (2 Більські, 2 Опішнянські городища). Другий (3 Глинські городища) належиться, по всьому, до Великокнязівскої доби: типова кераміка з лінійною, хвилястою та зубчасто-лінійною (меншина) орнаментацією, бронздова кручена каблучка незлютована, залізний ключ; енколпіон (переказ). Близько Глинських городищ (до 1 клм.) на північ, виявлено невеличкий (6 мог.) напівзруйнований могильничок, що за його приналежність до культури городищ начеб-то свідчать так спосіб поховання однієї з могил, розкопаної власником за-для потреб господарчих (випростаний кістяк головою на захід), як і інвентар: ганчарні вироби городиських типів, бронздова суцільна кручена каблучка з пальця правої руки; „залізячка з лівого буку“ (переказ). Перегін між городищами й могильником позначено подібними таки знахідками так на поверхні (череп'я), як і в землі (залізна коса).

Глинські городища з околицями, подовжуючи на Полтавщині Харківську низку слов'янських оселищ передстепної лінії, пильно манять до глибших дослідів.

З випадкових придбань Опішнянських видаються: 1) сферичний кремінний одбивач (окол. с. Лихачівки); 2) кам'яний глянцьований топір-молот із круговим жолобком замісць свердлини (окол. с. Опішні); 3) залізний меч скитського взірця з рівним навершняком і серцюватим хрещатиком, оздоблений з обох боків по залізкові й держаку лінійним

[1]) В співробітництві з геологом Г. Л. Тесленковою й місцевим краєзнавцем-аматором В. М. Чубенком.

[2]) В. Г. Ляскоронский. Городища, курганы и длинные (змиевые) валы по течению р. р. Псла и Ворсклы. Тр. XIII Арх. С'езда т. I.

орнаментом, що відтворює контури меча; виораний у окол. західнього Більського городища; 4) срібний денар Доміціяна з Опішнянського „Городища“ (од Ю. Рощинського).

Останньою плановою роботою польовою цього року було визбірування культурних залишків на стаціях в уроч. „Біла Гора“ та коло с. Макухівки під Полтавою[1]). Проваджена методично, протягом цілого сезону, збіранина збагатила музейні колекції чималим числом фрагм. неолітичного та брондзової доби посуду й амфор; трьома, що їх далося напіввиклеїти, великими тонкостінними плоскоденними горщиками, оздобленими по плечах разком: 1) пучко-нігтевих ямок, 2) скосих рубців і 3) скосих пучків рівнобіжних (по 3) пасмужок; численним — до 300 знарядь кремінним утиляжем; обушковим уламком глянцьованого з темної породи топора-молота з свердлиною; нарешті, глянцьованим із сіро-позлотистої вибухової породи приладдям, геометрійно витриманим на взір отюжка чи півлод'ї, що на спинці несе плискатий гребінь-подовжну рельєфну пасмугу, одзначену жолібцями й два рівнобіжні поперечні жолобки, з яких ближчий до задка (0,025 м.) троєм глибший від дальшого. Удовж — 0,123 м., ушир підошва — 0,065 м. Н задка — 0,03 м., углиб жолобки — 0,012 і 0,04 м., ушир — 0,014 і 0,013 м.[2]).

Заходом М. Ів. Гавриленка, мимохідь провадилася збіранка культурних залишків на пісках Ворсклянського лівобережжя. Локалізуючись та збіранка в двох давніш фіксованих пунктах, у окол. с.с. Марківки та Брусії, й новому, в окол. сл. Ясенової — збагатила музейні збірки невеликим числом кремінних, кам'яних та керамічних виробів, що з-межи їх варт одзначити: зразковий пірамідальний нуклей Н — 0,052 м., база — 0,016 × 0,013 м. (Марківка); кінець вістря на спис із на-прочуд зазубленими краями й поверхнею, вкритою яскравими фасетками від знімання довгих скалок (Ясенова); обушкову частину глянцьованого кам'яного топірця-молотка, переполовиненого на свердлині і пісківцевий пращовик (Брусія).

Із позапланових робіт, проваджених залежно від сповіщень з місць, заслуговують на одзначення:

1. Розшуки в с. Фльорівці, Чутівського р., на р. Свинківці з приводу виявлення в землі „печей, вимазаних глиною“. Як дізнано, в садибі, розташованій близько краю правобічного надлуччя, копавши в погребі нішу для картоплі, натраплено на задки двох поземних, напрямом до річки, циліндруватих лежнів, один поруч одного, відзначених у жовтій глині потовстим (0,04 м.) шаром темно — сірої шпаруни; крізь напіводтяті задки видко в лежнях, протягом якогось метру, порожнечу, далі — „мілку землю“; вгорі лежні мають близько задків по 6 б.-м. симетрійно (по 3 з обох боків уподовж) розташованих круглястих дірок-димарів, що тулуб

[1]) За участю Н. В. Тахтаєвої, художника Л. Ф. Бордюга та Н. А. Берестовської.

[2]) На визначення А. А. Спіцина, то є ліярницьке приладдя брондзової доби, подібне до таких із Уралу та Катеринославщини.

одного, з тії ж таки шпаруни, знати над самим задком лежня; трохи вище од лежнів — перекрій грубенького (0,26 м.) компактного шару темно-сірих грудок, одрізнених від жовтого оточення пасмужкою знов таки шпаруни; цей шар і повершує будову в обсягу ніші. Обслідування околиць будови виявило, що в близьких до неї садибах, копавши канаву, погріб, колодязь, знаходжено тваринні кістки й череп'я посуду. Масове скупчення того чореп'я, сірого, чорного, жовтавого, глянцьованого й простого, від горщиків та мисок, ізроблених на крузі, викрито на західньому схилові надмостової балки села в огороді, перекопувавши його „в перевал" на 3—4 штихах. Впадає в око подібність Фльорівської кераміки (та й територійна близкість) до кераміки Кантамирівської, що за неї мова в статті М. Я. Рудинського, ст. 50—2. Характер культурного оточення „печей, вимазаних глиною" підносить питання про взаємини поміж ними й тим оточенням, — питання, що його розвязати можуть, звичайно, тільки розкопи.

2. На сповіщення студента Гайворонського В. Г., обслідувано залягання мамутячих (?) кісток у окол. Крилова на Кременчуччині. Мимохідь зроблено розшуки в пісочаній смузі Дніпрового правобережжя, вгору від р. Тясьмина. Наслідком викрито два дюнні становища з виразно викресленою базою брондзової доби (ганчарні, кремінні вироби): а) — „Коса", по над р. Шумейками, праворуч і в) — піски за нею коло млинів с. Липового. Від Криловського археофіла, робітника Андреєва, М. Г., одержано в дарунок кілька кремінних знарядь із „Коси" й кам'яну з піритової (?) породи терку пиріжком із високою заокругленою спинкою й подовжним перехватом для руки, знайдену на правобічних таки Дніпрових кучугурах в окол. сл. Клочкової, близько болота Інбек.

3. Випадкове повідомлення (від студента Юхна, А. К.) про знахід кісток, уламків кам'яних речей та черепків в окол. с. Головача, за 12 клм. на південь од Полтави, призвело до розшуків у зазначеній місцині. Як дізнано, на острові, утвореному Ворсклом та його рукавом — річечкою Головачем, на „Зрубі", що являє горбкувату поверхню, незаливану весняною повіддю, корчувавши пеньки, натраплено на тваринні кістки й зуби, уламки великих пісківцевих речей круглястих контурів із рівноличкованою (жорна?) й вижолобленою поверхнею, череп'я глянцьованого й простого, здебільша, дірчасто-вінцевого з ліпленими пружками посуду, глиняні прясліці, кавалки сірої глини й залізної руди. Топографічна ситуація, характер знахідок і їх спорадичне поширення по всій площі „Зруба" дозволяли гадати, що маємо справу з низовим становищем, подібним культорою до протилежачого правобічного Мачуського могильника [1]). Цю гадку повною мірою потвердили розкопи, зроблені під проводом дійсного члена ВУАК'у, проф. М. О. Макаренка. Подання за розкопи має бути зміщене в звідомленні ВУАК'у за досліди р. 1927.

---

[1]) Михайло Рудинський. Археологічні збірки Полт. Музею, ст. 43—46.

Тут зазначім отаке: розкопано, та й то частково, два горбки, углиб середньою мірою до 1 м. Виявлено по-над 10 круглястих ям — землянок із слідами в них огнищ; із-межи останніх вирізняються руїни справдешньої глинобитної пічки, що мала підпіддя з шару череп'я та каменю. В інвентарі землянок, опріч численних тваринних кісток: кілька кремінних знарядь, рубил та скребачок, уламки пісківцевих виробів, зазначених угорі гатунків, між ними 2 фрагм. наче-б ліярницьких форм, точильця, пращовики, кістяні гладила, брондзова дротяна обручка незлютована, залізні ножі, глиняні пряслиці, глиняні конуси — правила (?) для посуду, численні черепки битого посуду, що з них упадають у око, опріч ізгадуваних, високої техніки фрагм. глянцьованих, чорних ізокола, червонястих у середині, великих горщиків із розгорнутими крисами, Городиських на Лохвиччині (Посулля) типів, фр. чорно-глянцьованих мисок із ліпленими оздобами і таких само корячків, часом різбляно орнаментованих, а то й інкрустованих, і гостроденних амфор. З випадкових корчових знахідок видаються: кістяний молот і мідяна римська (?) монета.

Питима вага Головацьких розкопів означується тим, що вони чи не вперше з певністю викрили житла скито-сарматської доби, — пор. А. А. Спицын. Курганы скифов-пахарей. И. А. К. вып. 65, ст. 141—143.

А. Т.

II. *Соціяльно-економичний відділ Музею.* Музей у році 1926 розпочав організацію відділу соціяльно-економичного. На відділ покладено завдання збірати, вивчати та експонувати матеріяли до економики, історії рев. рухів та класової боротьби на Україні й зокрема на Полтавщині. Нині відділ уже має над 4.500 експонатів, що в переважній своїй більшості стосуються до подій 1905 р. на Полтавщині та до Жовтневої Революції на Україні й Полтавщині. Частину матеріялів уже експоновано.

III. *Вивчення нац. меншостей Полтавщини.* З метою подати в Музеї освітлення життя й діяльности інших національностей, що мешкають на терені Полтавщини, Музей з поточного академичного року приступив до збірання відповідних матеріялів. Нині вже розпочато організацію єврейського піддвідділу, а в літі намічаються виїзди для досліджень та збірання матеріялів до руських селищ та німецьких колоній.

ЖИТТЯ МУЗЕЇВ.

I. *Миргородський Музей* засновано року 1920. В основу Музею лягли речі зібрані в панських маєтках та подаровані різними особами. З останніх необхідно відзначити коштовні принесення артиста-маляра О. Ю. Сластіона, що складаються з його власних робіт та речей з українського народнього мистецтва.